

Einans fólkaræði er fært fyrir at loysa trupulleikar sam- felagsins og heimsins

— Okkum tørvar viðkan av fólkaræðinum, soleiðis at fyrítøku-
arbeiðarar eiga at vera uppi í at taka allar avgerðir: at velja
stjóra og formenn ella álitisfólk, at býta arbeidssuppgávurnar,
innrætta arbeidsplassið, stýra framleiðsluni, leggja framtíðar-
ætlanir, taka nýggj stig, gera av, hvussu ágóðin skal nýttast
osfr., sigur Hogni av Heiði m.a. í grein, hann hevur sent blað-
num.

Stutt herfyri hátíðarhildu
færoyingar sin flaggdag.
Flaggdagurin er ein av
døgunum, tá ið tann væl
nøgdi borgaraskapurin í
Føroyum og aðrastaðni
nýtir høvið at rópa sína
sjálvgóðsku og sin erin-
skap út um allar geilar.
Dúgliga verður reypað og
flaggað, og villingar som
orð sum »frælsi«, »fólka-
ræði« og »mannarættindi«
verða nýtt uttan at
blunka — við pástandi-
num, at hetta hava vit
longu fingið og tað við lit!
Sjálvransakan og sjálvs-
atfinning rennur teimum
sjáldan í huga, tí ikki er
ætlanin at spilla tann
borgaraliga hugnan. Tað
ber altíð til at finna onnur
lond, har skilið er nógv
verri.

Í dag er borgaraskap-
urin litið dámligur, men
tann tíðin var, tá ið tær
ikkí nýttist at skammast
við hetta stættartilhald.
Fyri hálvhundrað ella
fleiri árum síðani sýntist
borgaraskapurin at hava
tað rætta svarið til tað
stírvna, avloðaða lensam-
felagið, ella bóndasamfe-
lagið, sum víða har hevði
hildið fólkinum í tjóðri,
vinnuliga sum menningar-
liga. So líðandi sum fram-
leiðslukreftirnar mentust,
serliga í býnum, har
nýggjur idnaður kyknaði
upp, styrktist stóðan hjá
býarfyrítøkuogvarunum
— teimum upprunaligu
»borgarunum« — í sam-
felagnum, men menning-
armøguleikar teirra vóru
nógv tálmaðir, av tí at
kongur hevði givið sínum
aðalsvinum einkarrætt til
allan handil nógvastaðni,
og at arbeidsmegi land-
sins var bundin á gørd-
num á bygd. Tí kravdi
hesin borgaraskapurin fri-
handil og fría kapping,
har kongur og stjórn ikki

skuldu leggja seg út í, og
at fólkid fekk frælsi at
fara, haðar tað vildi. Borg-
araskapurin, ella fyrítøku-
ogvararnir vóru kortini
samdir við jarðarogvarnu-
num, at ræði og rættindi
skuldu enn grundast á
ogn, tí teir sóu týðuliga, at
tann skjóta menningin á
teirra øki, sum í nógv
størri mun bygd á vinn-
ingsgevandi iløgur (kapi-
tal), fór at geva teimum
yvirvaldið. Tann søguliga
gongdin var, sum vituligt,
í borgaraskapsins parti:
Ognarløysingarnir fingi
frælsi og rýmdu undan oki
jarðarogvaranna til býir-
nar at leita sær arbeði,
tað gamla samfelagið velt-
ist spakuliga um koll, og
tað nýggja borgaraliga,
kapitalistiska fekk fótin
fry seg.

Talsmenn borgaraskap-
sins, sum kallaðu seg
liberalistar, teir fræls-
lyntu — og har vóru John
Locke og Adam Smith
fremsir — teir høvdu
sagt, at hetta víðkaða
vinnufrælsi so við og við
fór at gera øll, sum vóru
nóg evnalig, arbeidssom
og sparín, til ríkar, frælsar
fyrítøkuogvarar — borg-
arar — sum skuldu hava
ymisk »borgararættindi«,
t.d. tali- og skrivfrælsi,
valrætt og valbæri og
rætt at skipa seg. Hetta
ljóðaði væl, tí hvør vildi
ikkí arbeida, gerast mógv-
andi, fáa ogn og frælsi og
vera við til at ráða landi-
num, taka avgerðir, sum
komu øllum við? Í eldir
hevði tað vanliga fólkid
barst fyrri mannsemilugum
korum, men varð altíð við
skerðan lut. Nú lýsti
vónin aftur.

Men hetta var ein fólks
vón. Húskallurin og húski
hansara vóru ikki longur
bundin at bóndans garði,
tey skuldu nú eistast fræls,
men vórðu í staðin bundin

av, um nakar vildi gjalda
teimum fyrri arbeidsmegi
teirra, og fyrri at breyðføða
seg noyddust tey at taka
tað arbeði, sum var, og
ganga við til tær treytir,
sum tann, ið átti fyrítøku-
una, setti, og sum vóru, at
ogvarin kundi áseta ar-
beidsstíðina, arbeidssferð-
ina, trygðar- og heilsu-
viðurskiptini, lønina, seta
stjóran, formannin og
koyra fólk, tá ið honum
lysti. Osfr. Ognarrætturin
gav honum í roynd og
veru einaræði (diktatur) á
síni fyrítøku og á arbeid-
sfólkinum ta tíð, tað ar-
beiddi hjá honum, og hesi
framhjárættindi nýtti
hann sjálvandi til at
kroysta so nógvann vinn-
ing burtur úr arbeidsmeg-
ini, sum gjørligt, t.d. við
at leingja arbeidssdagin og
noyða arbeidararnar at
arbeida harðari um somu
tíð. Húskallurin, sum
rýmdi av bóndans garði
og gjørdist idnaðararbeið-
ari, kom aftur í somu
støðu, um ikki verri, sum
viðurskiptini vóru í Ong-
landi, eftir at kapitalism-
an vann frama har: Ófati-
lig sosial neyð, arbeidss-
løysi, versnandi føði og
húsavíðurskipti, dálking,
kavrá kapping, manna-
handil og hatur, sum sleit
og spilti ta eingsluku
fólkasálina. Hetta hendi
samstundis sum idnaðar-
framleiðsla landsins var í
stórum vøkstri, so onkur
livdi við gleimi.

Tað visti seg, at tann
ogvarleysi kundi streva
alt livið á einari fyrítøku
uttan at gerast ríkur ella
fáa ognarpart í fyrítøkuni,
og fáur fekk skavað sær
so frægt saman, at hann
kundi stovna sína egnu
fyrítøku. (Hann kundi
eiga eini húsi ella ein
jarðarteig, men í hesum
sambandi hugsa vit um
vinnutól, sum veruliga

muna; soleiðis hugsaðu
liberalistarnir eisini).
Liberalistarnir, sum
høvdu knýtt arbeði og
ogn saman, dugdu tí illa
at siga fólk, hvi teimum
ríku ognarunum ikki nýtt-
ist at arbeida, og hvi
summi kundu arva ella fáa
ogn uttan at arbeida yvir-
høvir.

Eisini á øðrum økjum
sýndi tann borgaraliga,
liberalistiska hugsjónin
sína ómegd. Vit vita nú,
hvørja lagnu frihandilin
fekk. Tann miskunnar-
leysa kappingin gav økta
framleiðslu, men bar
nógvastaðni við sær, at
ein stórfyrítøka køvdi ella
át tær smáu og kom at
standa einsamøll og eina-
ráðandi á marknaðinum í
langa tíð — og vit fingi
einahandilin umaftur.
Dreymurin, at hvør maður
skuldi sita á egnari fyri-
tøku og mynda sjálvsstöð-
uga eind saman við húski
sinum, brast. Støður
kom í talið á ogvarum, og
vit fingi í staðin nakrar
stórognarar, sum savnaðu
tað búskaparliga valdið í
sínum fáu hondum.
Ognarløysingarnir, teir
sum ikki áttu vinnutólini,
vóru framvegis ein tal-
sterkur, men kúgaður
meiriluti í samfelagnum.
Og tá ið kapitalisman kom
í kreppu, legði stjórnin
kortini upp í og stuðlaði á
ymšan hátt, t.d. við toll-
verju imóti útlandskum
vörum ella útvegaði
nýggjar marknaðir, hjá-
land. Av hesum ómetaliga
frisinninum stóðst
imperialisman. Tann upp-
runaliga borgaraliga
liberalisman var liður.

Nú kundu vit hildið, at
tað frælsi og rættvissi, sum
tann ogvarleysi ikki fekk
við ærligum strevi í vinnu-
livinum, kundi hann fáa á
annan friðarligan hátt.
Men hvønn? Vert er at
hava í geyma, at sambært
frælslyntu talsmenn borg-
araskapsins skuldu bert
góðir borgarar — frælsir
ogvarar — hava borgara-
liga rættindi. Tey, sum ikki
evnaðu at skapa sær eina
væla ogn í einum samfe-
lag, har sum so lagaligir
møguleikar buðust —
høvdu teir sagt — tey
skuldu heldur ikki njóta
hesi rættindi, t.d. valrætt.
Annars gjørdist berur
ruduleiki. Tó at tað veru-
liga valdið tá, sum nú, lá í
vinnulivinum, skilti borg-
araskapurin fullvæl leik-
lut stjórnarinnar og vildi
ikkí gev einum og hvør-
um valrætt. Ja, Adam
Smith sigur bart út, at
tann borgaraliga stjórnin
»í veruleikanum er
stovnað til at verja tey
ríku imóti teimum fá-
ræku, ella tey sum eiga
ogn imóti teimum, sum
onga eiga«. Hetta stendur
á síðu 33 í »The Wealth Of
Nations«, ein av halgu-
bókum borgaraskapsins.

Og so skuldi gangast

Hogni av Heiði skivrar

allastaðni, har tað borg-
araliga frisiníð kom til
ræðið. Í Onglandi, har
tann kapitalistiski fram-
leiðsluháttur fyrst fekk
høvdið fyrri seg, eydnaðist
borgaraskapinum longu í
1688 at lirka tað veruliga
stjórnarvaldið frá kongi. Í
nærum hálvtannað hundr-
að ár eftir hetta skuldu
einans 5% av landsins
myndigu monnum hava
atkvøðurætt! Ein ábót í
1832 bøtti um hetta van-
býti, men tey ríku varð-
veittu ymisk rættarlig
framhjárættindi, so at
valdið lá óskert hjá nek-
rum fáum jarðarðráttum
og steinríkum kapitalist-
um. Í 1840-unum savnaðu
arbeidararnir meira enn 3
mió. undirskriftir við
kravi um valrætt, men
tann frælsiselskandi borg-
araliga stjórnin lætst ikki
um vón. Tað vanliga fólk-
id, ognarløysingar og
konufólk (yvir 30 ár),
máttu biða meira enn tvey
hundrað ár — frá 1688 til
1918 — fyrri at fáa lut í
hesum mannarætti. Hetta
var sama árið, at Ongland
saman við USA og øðrum
londum leypa á Sovjett-
Russland at endurreisa
frælsi og fólkaræði har,
sum teir søgdu. Tað, sum
borgaraskapurin ikki
hevði megnað í 200 ár,
kravdi hann, at aðrir
skuldu megna eftir einum
ári. Undirsáttarnir í teim-
um eingsluku hjálondu-
num noyddust, sum kunn-
ugt, at biða uppáftur
longur.

Í USA tóku teir finu
løysing og vald frá Ong-
landi í 1776 og skrivaðu
eina »Sjálvsstýrskunn-
gerð«, har tosað var vak-
urt um, at øll menniskju
eru skapt eins, og skapari
teirra hevur givið teimum
nókur ómissandi rættindi,
at hesi eru liv, frælsi og
eydnustreban. Osfr..

Nú skuldi fólkid ráða,
søgdu teir. Men við yms-
um kyns-, rasu-, átrúna-
og ognartreytum fingi
teir avmarkað valrættin
so mikið, at einans 3% av
tí tilkomna fólkinum
slapp at atkvøða! Aftu
rher varð ognin ein bági
fyrri tað vanliga fólkid.
Ikki fyrr enn í 1920-unum
fingi konufólk og onnur
somu rættindi. Indiánarar
og nekarar vóru ikki
mettir sum menniskju.
Teir fyrru vórðu dripnir
ella ríknir í rætt, meðan
jörðin varð tikin frá teim-
um — við allari vírding
fyrri ognarrættinum. Teir
seinnu vórðu frá barns-
beini nýttir sum arbeis-
djør á gørdunum. Fors-
arnir Washington, Jeffer-
son og Madison, fedrar
landsins, áttu trælir í stór-
um tali og sóu einki ljótt í
tí. At kravdi um avtøku
trælalandsins sløk hundr-
að ár seinni varð nýtt av
nordanmonnum til at fara
í kriggi og ræna ogn, vald
og arbeidsmegi frá sunn-
anmonnum, forðaði ikki
fyrri, at nekarin mátti liva
hundrað ár afturat í
»apartheid«, til ein lóg í
1965 tryggjaði honum
veruligan valrætt — sama
árið sum USA gjørdi inn-
rás í Dominikanska Tjóð-
veldið.

Í øðrum londum, har
borgaraskapurin ráddi,
vóru fræslislóttirnar ikki
minni. Líta vit at danska
Kongarikinum, har borg-
araskapurin smiðaði ta
fyrstu »frælsu grundløg-
ina« í 1849, so siggja vit,
at um 85% av tí vaksna
fólkinum als ikki høvdu
valrætt, og at valhelni
stongdu, aðrenn arbeis-
ararnir sluppu úr arbeis-
num! Enn í 1873 var tann
fyrsti danski arbeisara-
flokkurin bannaður og